

Аннотация

В статье рассмотрены особенности архитектурно-планировочной организации приречных территорий городов Украины, которые сопровождаются концентрацией общественных функций и размещением значимых архитектурных объектов, которые формируют образ города и создают выразительный архитектурный ансамбль.

Ключевые слова: прибрежная полоса, речной фасад города, береговой уклон.

Annotation

The article describes the features of the architectural and planning organization of the riverine areas of Ukrainian cities, which are accompanied by the concentration of public functions, and placing the significance of architectural objects that form the image of the city and create an expressive architectural ensemble.

Keywords: coastal strip, river facade of the city, coast bias.

УДК 711.459.6 711. 122

Л.К. Поліщук

к. арх., доцент кафедри архітектурного проектування,

З.В. Лукомська

к. арх., доцент, в. о. завідувача кафедри архітектурного проектування,

*Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу (Україна)*

ГЕНЕЗА ІСТОРИЧНИХ МІСТОБУДІВНИХ КОМПЛЕКСІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ XVII – XVIII СТ.

Анотація. У даному дослідженні представляємо характерні та унікальні містобудівні комплекси Івано-Франківської області, які відтворюють особливості та ідейний зміст містобудівних процесів XVII – XVIII ст. Це колишні міста, які були відображенням ренесансно-барокових містобудівних теорій Європи. Більшість таких поселень, з часом втратили статус міст і, на жаль, не розглядалися як цінні пам'ятки історичного містобудування. Сформоване у XVII – XVIII ст. архітектурно-просторове середовище цих міст, незважаючи на значні втрати, зберігає на даний час історичну об'ємно-розпланувальну структуру і представлене такими об'єктами, як ринок, ратуша, сакральні споруди, палацово-замкові комплекси.

Ключові слова: урбаністична спадщина, історичний центр міста, цінні історичні об'єкти.

Стан проблеми. Більшість історичних міст Івано-Франківської області є недослідженими або малодослідженими, і, як наслідок, не розглядаються як цінні пам'ятки історичного містобудування, не мають розробленої охоронної документації, якою можна було б керуватись у процесі здійснення пам'ятко-охоронних заходів щодо збереження містобудівної спадщини, яка є під загрозою знищення.

Актуальність. Упродовж тривалого часу на території історично сформованого ядра історичних міст Івано-Франківської області проводиться забудова, регуляція вулиць і площ без врахування історичної парцеляції, масштабу та композиційної стилістики. Цінна забудова руйнується через недооцінку, нефахові реконструкції, перебудови, неналежне використання, відповідно зникають цінні архітектурно-містобудівні комплекси. Внаслідок таких процесів втрачається автентичний образ галицького містечка.

Особистий вклад автора. На прикладі історичних міст Галича, Калуша, Єзуполя, Маріямполь, цінна архітектурно-містобудівна спадщина яких є під загрозою знищення, у статті розглянуто особливості історичного розвитку просторову структуру та існуючий стан об'ємно-розпланувальних елементів історичних міст.

Рис. 1. Ситуаційна схема, нанесена на карту Ріцці Заноні (1772).

Джерело: Karta tytułowa] Carte de la Pologne divisée par provinces et palatinats et subdivisée par districts construite par J. A. B. Rizzi Zannoni 1772.

Режим доступу:

http://www.mapywig.org/m/Polish_maps/series/690K_Zannoni_Carte_de_la_Pologne

Особливості історичного розвитку містобудівних об'єктів регіону.

ЄЗУПІЛЬ. Селище міського типу Єзупіль, розташоване в межиріччі Дністра та Бистриці. Із початку XVII ст. входило у розряд найбільш значних міст на Покутті. Місто Єзупіль виникло на території давнього села Чешибіси (перша письмова згадка 1435 р.). У 1598 р. місто стало власністю родини Потоцьких, які причинились до його найбільшого розквіту [7, с. 20-29]. На середину XVII ст. були зведені головні об'єкти: вали з ровами, дві міські кам'яні брами, кам'яний чотирикутний укріплений замок з вежами, мурований монастирський комплекс, дерев'яні церкви. Татарська навала 1676 р. привела до запустіння міста.

Єзупіль відповідав урбаністичній моделі міста-резиденції XVII – XVIII ст.: складався із середмістя з приринковими кварталами, укріпленим замком-резиденцією, монастирським комплексом; оборонної системи; розвинених передмість [6, с. 204–205]; [15, с. 720]. Ядром композиції виступала чотирикутна наближена до квадрату площа ринок, через яку проходив торгівельний шлях. До ринкової площі примикала також наближена до квадрату укріплена територія резиденції власників міста. Вся територія середмістя була оточена потужною оборонною системою із двома в'їзними брамами. Монастир відіграв роль окремого об'ємно-розпланувального елемента за рахунок укріплень, які розділяли його із середмістям, і був пов'язаний композиційно-планувальним зв'язком з ним. За межами міських укріплень знаходились розвинені передмістя.

На основі проведеного планувального аналізу та натурних обстежень зроблено висновок про існування у XVII ст. на території Єзуполя міста-фортеці із довершеною композицією, яка прослідковується у існуючій об'ємно-розпланувальній структурі селища.

ГАЛИЧ. Сучасний Галич – повторно засноване місто на місці торгової площі княжого Галича поблизу пристані на Дністрі [8, с. 12–15] при дорозі зі Львова на Покуття. Датується від часу закладення нового замку (польського) і концентрації навколо нього людності княжого Галича у другій половині XIV ст. [23, с. 194]; [9, с. 36–41]. Магдебурзьке право вперше місту надав князь Владислав Опольчик у 1374 р. [27, с. 359]. В адміністративній структурі Речі Посполитої Галич був столицею Галицької землі Руського воєводства. Місто розбудовувалось протягом тривалого часу, переживши кілька будівельних етапів, точне встановлення яких потребує ґрунтовних досліджень. Період XVII – XVIII ст. – етап найбільшого розвитку міста, зросту середмістя, реконструкції оборонної системи міста і старостинського замку, який з вежо-стінового перетворено на комбінований з елементами бастионної системи.

У центрі середмістя на осі пн.-пд., з незначним відхиленням, при Т-подібному розгалуженні двох доріг, які вели до трьох міських брам, знаходився ринок видовженої чотирикутної форми. Ринкові квартали розташовувались вздовж двох довгих та короткої північної сторін ринку. Південну сторону фланкував комплекс парафіяльного римо-католицького костьолу. Територія середмістя Галича змінювалась. Станом на 1572 р. місто окреслювалось в межах приринкових кварталів [8, с. 12–15]; [15, с. 852]. Станом на 1630-й р. територія збільшилась до сучасних вулиць І. Франка і Св. Миколи [8, с. 12–15]. У XVII ст. середмістя було оточене земляними валами з п'ятьма баштами і трьома брамами [13, с. 14–17]. Станом на 1767 р. Галич мав чотири розвинених передмістя [18, с. 7-16]; [5, с. 168].

Головні елементи архітектурно-розпланувальної структури міста (ринок, церква, костьол та на сьогодні не існуючі ратуша й інші сакральні та громадські споруди) утворювали лінійну композицію, з планувальною віссю, яку північною стороною ринку перетинав комунікаційний шлях. Сформована у XVII – XVIII ст. об'ємно-розпланувальна структура міста Галича представляє перехідний архітектурно-планувальний уклад ідеального міста-фортеці з нерегулярною схемою абрису плану, який поєднує середньовічні елементи з ренесансно-бароковими, що прослідковується у існуючій об'ємно-розпланувальній структурі.

МАРІЯМПІЛЬ. Місто Маріямпіль, тепер село Галицького району Івано-Франківської області, розташовано на лівому березі р. Дністер, на відстані 14 км на південний захід від м. Галича.

Приватне укріплене місто розбудовувалось коронним гетьманом Речі Посполитої Станіславом Яном Яблоновським з 1691 р. біля замку, побудованому у 1630-х рр. галицьким стольником Теодором Андрієм Белзецьким [12, с. 238.]; [21, с. 93]. Мисовидне плато над Дністром, на якому було розташоване місто, з трьох сторін оточували природні перешкоди, а з напільної північної сторони міські бастионні укріплення. Місто було закладене на місці первісного поселення доби Галицько-Волинського князівства (XII–XIII ст.), яке, ймовірно, було повністю знищене [14, с. 766]. Розпланувальна структура міста відповідала урбаністичній моделі міста-резиденції XVII – XVIII ст. і складалась з трьох головних взаємопов'язаних елементів: середмістя, бастионного замку, обнесеного двома бастионними лініями оборони 1630-х рр. і 1691 р., та системи міських бастионних фортифікацій з двома в'їзними брамами. З півночі та північного сходу місто оточували два розвинені передмістя. Композиційним ядром міста був наблизений до квадрату ринок з ратушею. Структуру середмістя визначали комплекс монастиря капуцинів, дві українські церкви, парафіяльний костьол з криптами, синагога, три національні дільниці приринкових кварталів. Резиденція власників – замок з палацово-парковим комплексом, відігравав роль цитаделі й окремого об'ємно-розпланувального елемента. Одночасно, в'їзна брама замку була пов'язана осьовим зв'язком з міською брамою.

На основі проведених натурних обстежень і планувального аналізу можемо зробити висновок про існування у XVII – на початку XVIII ст. на території Маріямпольського міста-фортеці із унікальною композицією, частково збереженою у сучасній об'ємно-розпланувальній структурі.

КАЛУШ. Калуш розташований на північному заході Івано-Франківської області на рівнинній частково заболоченій території. Перша зафіксована форма поселення на території сучасного історичного ядра міста – дворище,

відноситься до XIV-XV ст. Обличчя міста почало формуватися з наданням польським королем Сигізмундом Августом в 1549 р. Калушу магдебурзького права [4]. В результаті Калуш стає „вільним містом” з власним гербом, а також центром негородового староства, яке виділялося із складу Галицького староства. Перше топографічне визначення Калуша записане у королівській люстрації 1565 р. [22, с. 289]. У XVI – XVII ст. місто багато разів потерпало від нападів татар [26, с. 21, 722], що, очевидно, є однією з причин закладення нового регулярного міського утворення у східному напрямку по відношенню до історичної торгової.

Процес перебудови Калуша тривав від початку XVII ст. Середмістя із приринковими кварталами і вузькими вуличками входило до уфортифікованої частини, яка була у плані наближена до квадрату. В центрі міста була утворена прямокутна площа, в середині якої споруджено дерев'яну ратушу, яку в XVII столітті було замінено на муровану. Неподалік ринкової площі в двох кутах прямокутного середмістя знаходились костел св. Валентина та церква св. Михаїла, інша українська церква розташовувалась за брамою на Львівському передмісті. До складу середмістя входив старостинський замок, територія якого примикала до площі ринок довгою стороною, а двома короткими сторонами він межував із територіями костелу й церкви. 1693 року місто було уфортифіковане дерево-земляними укріпленнями з в'їзними брамами-вежами у валі з північної і південної сторін [1, с. 281–296] та з кутовими п'ятикутними бастеями.

Об'ємно-розпланувальні елементи формували характер унікального цілісного середовища міста Калуша у XVII – XVIII ст., яке сьогодні частково втрачене.

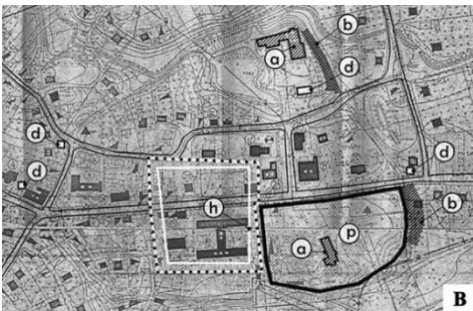

Рис. 2. Схема ідентифікації об'єктів історичної об'ємно-розпланувальної структури міста Єзуполя XVI – XVIII ст.:

Експлікація: а) площа ринок; б) монастир з костьолом; в) церква; д) замок (неіснуючий); ф) палацово-парковий комплекс

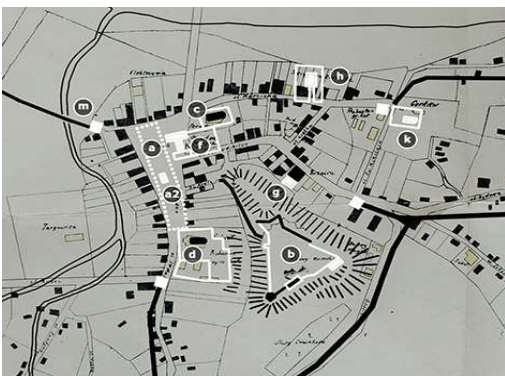

Рис. 3. Схема ідентифікації об'єктів історичної об'ємно-розпланувальної структури міста Галича XVI – XVIII ст.:

Експлікація: а) площа ринок; а2) ратуша (неіснуюча); б) замок; в) церква; д) комплекс костьолу; ф) комплекс кляштору францисканців (неіснуючий); г) синагога; г) кенаса (неіснуюча); к) церква на передмісті (неіснуюча); т) міські брами (неіснуючі)

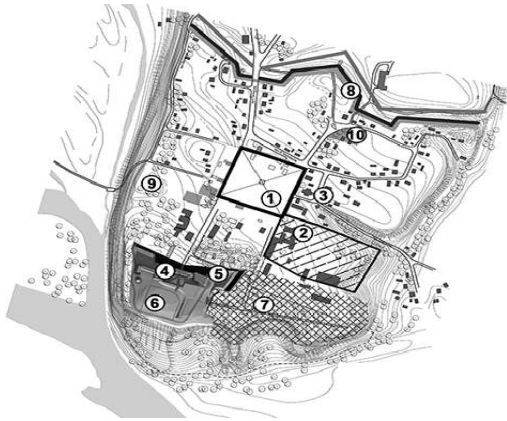

Рис. 4. Схема реконструкції історичної об'ємно-розпланувальної структури історичного міста Маріамполя XVII – XVIII ст.:

Експлікація: 1) площа ринок; 2) комплекс монастиря; 3) церква; 4) замкова брама; 5) бастионний замок 1891 р.; 6) фрагменти земляних укріплень замку 1830-х рр.; 7) резиденціальний парк; 8) фрагменти міських бастионних укріплень; 9) парафіяльний костюл з криптами (неіснуючий); 10) синагога (неіснуюча)

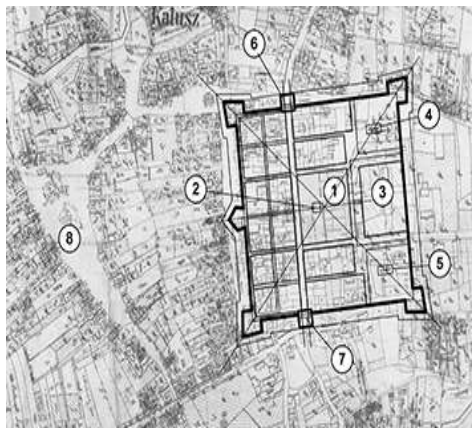

Рис. 5. Схема реконструкції історичної об'ємно-розпланувальної структури історичного міста Калуша XVII – XVIII ст.:

Експлікація: 1) площа Ринок; 2) ратуша; 3) старостинський замок; 4) костюл; 5) українська церква; 6) львівська брама; 7) галицька брама; 8) торговиця

Існуючий стан об'ємно-розпланувальної структури містобудівних об'єктів регіону

Незважаючи на зміни та перманентні чи функціональні деформації архітектурно-розпланувальної структури, планувальним і композиційним центром містечок на даний час залишається **ринкова площа**, яка є найстійкішим планувальним елементом структури.

Найбільших втрат зазнала навколоринкова забудова, частина якої була знесена у різні історичні періоди, наприклад: південна сторона ринку у Єзуполі, східна сторона у Галичі. У міжвоєнний період архітектурно-просторова організація ринкової площі Галича зазнала функціональної деформації. У зв'язку із спорудженням мосту і руйнуваннями у I Світову війну відбулась регуляція ринкової площі у напрямку мосту, у результаті якої площа втратила майже всю забудову східного приринкового кварталу і свою первісну форму.

Одночасно у містах спостерігається перманентний процес зміни парцеляції ділянок: поділу їх на дрібніші, об'єднання суміжних. Значна частина будівель перебудовується на нові зі зміною постановки на ділянці із торцевого розташування до вулиці на фасадне, із зсувом будинку углиб ділянки, а також відбуваються стилістичні та композиційні трансформації будинків внаслідок ремонтів і реконструкцій.

Порушується структура ринків також новою забудовою, наприклад, на площі ринок у Калуші перед східним приринковим кварталом у період між першим і другим військово-картографічними зйомками території Австрійської

імперії (1779 – 1782; 1806 – 1869) [19]; [20] з'являється новий посередринковий квартал. Розпланований він за принципом подібності, тобто у відповідному масштабі, з чітким поділом на парцелі і підпорядкуванням існуючій планувальній структурі [10, с. 104].

Рис. 6. Площа ринок у Галичі. Загальний вигляд. А. Поштівка початку ХХ ст. Вигляд до регуляції; В. Стоп-кадр з документального фільму О. Довженка «Визволення» 1940 р. Вигляд після регуляції; С. Існуючий стан. Фото 2015 р.

Частина цього кварталу збережена до сьогодні. Загалом, квартали історичної забудови Калуша яскраво прочитуються у теперішній розпланувальній структурі міста, пропорції яких відрізняються від навколишньої пізнішої забудови. Хоча більша частина історичних приринкових кварталів міста була втрачена у період II Світової війни і згодом відбудована – цінним аспектом об'ємно-розпланувальної структури середмістя є збережена парцеляція забудови, у більшості випадків збережена також масштабність та поверховість. Структура ринку у Єзуполі порушена спорудженою на площі будівлею школи (1976). Після втрати статусу міста змінена лінія забудови північно-східної сторони площі ринок у Маріямполі нерегулярною забудовою на площі. Найменших змін у Маріямполі зазнала південно-східна сторона з українською церквою.

Ринки з **ратушею**, що розташована безпосередньо на площі за картографічними і писемними джерелами були у Галичі, Маріямполі, Калуші. Дерев'яна ратуша у Маріямполі знаходилась на перетині композиційних осей квадратної ринкової площі [24, с. 50]. У центральній частині ринкової площі Галича дерев'яна ратуша існувала до 1785 р. [26, с. 18]; [8, с. 12–15]. Після скасування ордену францисканців у 1787 р. її перенесено у кляштор [16, с. 53–72]. Нове місце розташування ратуші серед приринкової забудови характерно для періоду бароко.

Найзначнішими домінантами у містечках залишаються **сакральні споруди**. Помітна тенденція до перебудови сакральних споруд та зведення нових, переважно крупнішого масштабу.

У Галичі дві сакральні споруди (церква, костьол) розташовувались у наріжних кварталах ринку (північно-східному і південно-східному), що пов'язується із середньовічною містобудівною традицією. Обидві споруди неодноразово перебудовувались. Так, парафіяльний римо-католицький костьол Вознесіння Найсвятішої Панни Марії (1710 – 1785), побудований на місці дерев'яного, був реставрований у 1904 – 1910 рр., але зазнав значних змін під час ремонту 1930 – 1932 рр. [16, с. 53–72]. У результаті реконструкції 1965 р. до головного фасаду прибудовано нову споруду будинку культури. У такому вигляді об'єм нави і пресбітеріуму костьолу збережені до нашого часу. У північно-східній частині ринкового кварталу цінним збереженим об'єктом середмістя є церква Різдва Христового, яка стоїть на місці первісної дерев'яної, неодноразово перебудовувалась; сучасного вигляду набула під час перебудови 1757 р. [3, с. 224]; [11, с. 165]. На трьох приринкових парцелях перед нею знаходився костьол і кляштор Святого Христа францисканців [8, с. 12–15], які були знищені під час татарських нападів та відбудовані перед 1632 р. у вигляді костьолу, конвенту і каплиці Непорочної Панни Марії [23, с. 183, 185]. Після скасування 1787 р. ордену францисканців, костьол і каплиця були розібрані, а кляштор перетворено на ратушу [16, с. 53–72]. Фундаменти споруд були розкриті під час рятівних археологічно-архітектурних робіт у 1998 р. У північно-східній ділянці міста знаходилась караїмська кенаса, первісно дерев'яна, замінена у 1834 р. мурованою, яку було демонтовано у 1980-х рр. Синагога, яка була збудована пізніше на місці первісної, знаходиться у східній частині міста, у колишній єврейській ділянці (за призначенням не використовується). Дві церкви у передмістях, які знаходились біля міських брам, знесені [8, с. 12–15]; [1, с. 15–16]

У Калуші костьол і церква (неіснуюча) розташовувались, відповідно, у північно-східному і південно-східному наріжних кварталах і дві церкви – у передмістях при міських брамах на торговельному тракті. Цінним збереженим об'єктом середмістя є костьол Св. Валентина, який знаходиться на місці первісного дерев'яного (1479) долокаційного періоду, пізніше перебудований в камені [15, с. 722]. Сучасного вигляду костьол набув у ХІХ ст., але саме цей об'єкт відіграє роль одного із базових розпланувально-просторових елементів при ідентифікації історичного середмістя Калуша.

У Маріямполі монастир капуцинів, пізніше сестер милосердя з костьолом Св. Антонія Падевського (1763) і парохіальний костьол Святої Трійці (старий – 1703, новий – 1929, неіснуючий), як і у Галичі та Калуші, розташовувались у

наріжних кварталах ринку, а дві церкви: серед приринкової забудови (церква Воздвиження Чесного Хреста) та у ремісничому кварталі (церква Святого Миколая). Існуюча церква Воздвиження Чесного Хреста (1930) знаходиться на планувальній осі з незначним зміщенням історичної площі ринок з орієнтацією головного фасаду на ринкову площу, на місці первісної церкви, яка згоріла 1793. Колишній монастир капуцинів (друга половина XVIII ст. [28, с.124] після другої світової війни використовувався як дитячий будинок, лікувально-трудова профілакторій, зараз – пеніцитарний заклад.

Костьол Вознесіння Найсвятішої Панни Марії (1598 – 1651) і монастир домініканців (1600 року надано дозвіл на будівництво Якубу Потоцькому) [17, с. 56-58], споруджений у Єзуполі в оточенні природних перешкод на місці дерев'яного замку, носив оборонний характер і був включений у систему фортифікацій міста. На даний час монастир використовується, як медичний заклад. Ще дві сакральні споруди у середмісті Єзуполя, які знаходилися у південному приринковому кварталі і у південно-західному наріжнику площі ринок, втрачені. Церква Миколая (1882) споруджена на місці первісної у передмісті біля колишньої міської брами.

Розглянуті у статті міста мають багату містобудівну спадщину, часові межі якої сягають XIV – XV ст.

Рис. 7. Галич. Костьол Вознесіння Найсвятішої Панни Марії.

А. Поштівка початку XX ст. Джерело: Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego / Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. – Kraków, 2006. – Kraków, 2006. – Т. 14.

В. Існуючий стан. Фото 2015 р.

За період свого існування кожне з них пережило кілька будівельних етапів, які можливо прослідкувати за допомогою історичних документів, археологічних досліджень та натурних обстежень елементів збереженої об'ємно-розпланувальної структури історичного ядра. Період XVII – XVIII ст. – етап найбільшого розвитку, формування на їх території міст-фортець з унікальними композиціями, частково збереженими у сучасній об'ємно-розпланувальній структурі.

Рис. 8. Єзуполь. Костьол Вознесіння Найсвятішої Панни Марії.
А. Поштівка початку 1915 р. Джерело: <http://stanislawowskie.fotopolska.eu>).
В. Фото 1939 р. (Джерело: *Kościóły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego / Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. – Kraków, 2006. – Kraków, 2006. – Т. 14. С. Костьол і кляштор. Фото 2013 р.*

На сьогодні значна частина складових елементів цієї структури, яка творила середовище історичних міст Галича, Єзуполя, Калуша, Маріямполя у XVII – XVIII ст. втрачена. Для вирішення проблеми збереження архітектурно-містобудівної спадщини історичного ядра цих міст необхідним є розроблення та впровадження концепції регенерації історичного середовища і впровадження комплексу заходів щодо збереження, охорони та співіснування історико-культурної спадщини та сучасної забудови.

Рис. 9. Маріямпіль. Замок Яблоновських (1691)

А. В'їзна брама (палац Яблоновських). Поштівка 1926 р. Джерело: [Fragment ruin zamku // Archiwum Cyfrowe (NAC). – Archiwum Ilustracji. – Sygnatura: 1-U-3987-1.] Режим доступу: <https://audiovis.nac.gov.pl/haslo/504:10/> В. В'їзна брама. Фото 2009 р. С. В'їзна брама. Інтер'єр. Фото 2013 р. D. Паркова брама. Фото 2013 р.

Література

1. Александрович В. Інвентарі замків у Стрию і Калуші з кінця XVII ст. / В. Александрович // Україна в Центрально-Східній Європі: Зб. наук. пр. – К.: Інститут історії України НАН України, 2003. – Вип. 3. – С. 281 – 296;
2. Архітектор Зенон Соколовський: Архітектура в малюнках – пасія життя // Архітектурний вісник. – Львів, 2003;
3. Вуйцык В. С., Курмакова В. И. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. Иллюстрированный справочник-каталог. В 4-х т. – Т. 2. / В. С. Вуйцык, В. И. Курмакова. – К.: Будівельник, 1984. – 336 с.;
4. Грабовецький В. Історія Калуша: з найдавніших часів до початку XX ст. / В. В. Грабовецький. – Дрогобич: Відродження, 1997 – 223 с.;
5. Грабовецький В. Нарис історії Галича / В. В. Грабовецький – Галич, 1997. – С. 168;
6. Грабовецький В. Нариси історії Прикарпаття XVI–XVII ст.: у 3 т. / В. В. Грабовецький. – Івано-Франківськ, 1992. – Т. 1. – 208 с.;
7. Дейчаківський І. Єзупіль / І. Дейчаківський. – Івано-Франківськ, 1997. – 192 с.;
8. Могитич Р. Головна площа Галича / Р. Могитич // Укрзахідпроектреставрація. Вісник. – № 5. – Львів, 1996. – С. 12 – 15;
9. Пеленський Й. Таємниці стольного града / Й. Пеленський // Літопис червоної калини / Історико-краєзнавчий часопис. – 1999. – № 6. – С. 36–41;
10. Топилко С. І. Архітектурно-планувальна структура містечок Галичини, закладених у другій половині XVI–XVII століттях [Текст]: дис. на здобуття вч. ст. канд. арх.: 18.00.01 / С. І. Топилко; Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Львів: [б. в.], 2003. – 152 с.;
11. Федунків З. Галицький релігійний центр. Проблеми і факти. / З. Федунків. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2001. – С. 165;
12. Федунків З. Замок і палац у Маріямполі / З. Федунків // Регіональний науково-методичний альманах Краєзнавець Прикарпаття. - № 5. – 2005. – с. 38 – 41;

13. Федунків З. Міські укріплення Галича / З. Федунків // Регіональний науково-методичний альманах Краєзнавець Прикарпаття. – №21. – січень-травень. – 2013. – С. 14 – 17;
14. Чешибіси-Єзупіль-Жовтень // Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. – Нью-Йорк, Торонто, Мюнхен, 1975. – Т. I. – С. 766;
15. Baliński M., Lipiński T. Starożytna Polska pód względem historycznym, jeograficznym i statystycznym opisana. – Т. II. – Cz. 2. / M. Baliński, T. Lipiński. – Warszawa, 1845.–S. 852;
16. Brzezina K. Kościół parafialny P. W. Wniebowzięcia Najśw. Panny Marii w Haliczu / K. Brzezina // Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego / Materiały do dziejow sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. – Kraków, 2006. – Т. 14. – 582 s.;
17. Czołowski A. Z przeszłości Jezupola i okolicy. Przewodnik Naukowy i Literacki. / A. Z Czołowski. – Lwów, 1890. – 162 s.;
18. Inwentarz starostwa halickiego 1767 r. // Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка. Відділ рукописів. – Ф. 141 (О. Чоловського). – Оп. 1. – Спр. 2147. – Арк. 7-16;
19. Karte des K?enigreichs Galizien und Lodomerien, 1779-1782. – Wien, 1779-1782 // режим доступу <http://mapire.eu/en/>;
20. Karte des ?sterreichischen Reiches, 1806-1869. – Wien, 1806-1869 [Електронний ресурс]. // режим доступу <http://mapire.eu/en/>;
21. Lozinski W. Prawem i Lewem. Lustracja województwa ruskiego, podolskiego i bełskiego, 1564–1565. – Т. 2. / W. Lozinski. – Warszawa, 1960. – S. 93
22. Lozinski W. Prawem i Lewem. Lustracja województwa ruskiego, podolskiego i bełskiego, 1564–1565. – Cz. 2 / oprac. H. Żytkowicz, K. Chłapowski. – Warszawa, 2005. – 768 s.;
23. Peleński J. Halicz w dziejach sztuki średniowiecznej na podstawie badań archeologicznych i źródeł archiwalnych / J. Peleński. – Kraków : Akademia Umiejętności, 1914. – XII, 207 s.;
24. Plan Mariampola, 1812. Rys. kpt. F. Frank // Betlej A. Sibi, deo, posteritati. Jablonowscy a sztuka w XVIII wieku. – Krakow, 2010. – S. 50;
25. Polski słownik biograficzny / M. Horoch, P. Jarosiński / kom. red.: K. Lepszy. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wyd. PAN, 1962–1964. – Т. 10. – XXIV, 640 s. ;
26. Słownik geograficzny Kr?lestwa Polskiego i innych krajow słowianskich / Pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. Т. I-XIV, XV: cz. 1-2. – Warszawa: Druk «Wieku», 1882. – Т. III. – 960 s.;

27. Wierzbowski T. Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codocibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviedsi asservadtur, contexuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski. – P. 4. – Sigismundi I regis tempora complectens (1507-1548). Volumen 3-um. Acta vicecancellariorum, 1533 – 1548 / Wierzbowski T. – Varsoviae, MCMXV. – S. 359. – № 276;
28. W papieskich koronach: cudowny obraz Matki Boskiej Zwycięskiej z Mariampola w kościele NMP na Piasku we Wrocławiu / oprac. red. i wprowadz. Józef Grochalski. – Wrocław: nakł. autora, 1992. – 231 s.

Abstract

In this research work we represent typical and unique urban complexes of Ivano-Frankivsk region, these objects reproduce the features and ideological content of urban processes dated XVII-XVIII century. We are talking about old cities, which become a reflection of the Renaissance and Baroque urban planning theories of Europe. Most of these settlements, eventually lost the city status and, unfortunately, were not considered as valuable historical monuments of urban planning. Architectural and space environment in these cities (represented by such objects as a market square, town hall, sacral buildings, palace and castle complexes), formed in XVII-XVIII century, despite significant losses, saved its historic planning structure till nowadays.

Keywords: town-planning heritage, historical core of the city, valuable historic objects.

Аннотация

В данном исследовании представляем характерные и уникальные градостроительные комплексы Ивано-Франковской области, которые отражают особенности и идейное содержание градостроительных процессов XVII – XVIII вв. Это бывшие города, которые отображали ренессансно-барокковые градостроительные теории Европы. Большинство из них со временем утратило статус города и, к сожалению, не рассматривалось, как ценные памятники исторического градостроительства. Сформированная в XVII – XVIII в. архитектурно-пространственная среда этих городов, несмотря на значительные утраты, сохраняет на сегодняшний день историческую объемно-пространственную структуру и представлена такими объектами, как рынок, ратуша, сакральные сооружения, дворцово-замковые комплексы.

Ключевые слова: урбанистическое наследие, исторический центр города, ценные исторические объекты.